

УДК 376.091.27-054.62:811.161.1'243

**ПРО СТРУКТУРУ ВСТУПНОГО ТЕСТУ
З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ АБИТУРІЄНТІВ
НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Шульга І.М. (Харків)

Статтю присвячено аналізу завдань і виокремленню основних складових вступного тесту з російської мови для іноземних абітурієнтів немовних спеціальностей українських ВНЗ. Уточнено поняття рівня володіння іноземними студентами мовою навчання.

Ключові слова: іноземні студенти, вступний тест з російської мови, немовні спеціальності, рівень володіння мовою навчання.

Шульга И. Н. О структуре вступительного теста по русскому языку для иностранных абитуриентов неязыковых специальностей. Статья посвящена анализу задач и выделению основных составляющих вступительного теста по русскому языку для иностранных абитуриентов неязыковых специальностей украинских вузов. Уточнено понятие уровня владения иностранными студентами языком обучения.

Ключевые слова: иностранные студенты, вступительный тест по русскому языку, неязыковые специальности, уровень владения языком обучения.

Shulga I. M. About the Structure of an Entrance Test on the Russian Language for Foreign Entrants of Non-Philological Specialities. The article deals with the tasks analysis and marking out the main components of the Russian Language entrance test for foreign entrants of non-philological specialities in Ukrainian HEI. The concept of the second language level of knowledge has been specified.

Key words: foreign students, Russian language entrance test, non-philological specialities, second language level of knowledge.

Інтеграція іноземних студентів до навчального процесу в українських ВНЗ становить стратегічне завдання розвитку системи вищої освіти нашої держави [4]. Певні успіхи на цьому шляху вже досягнуто. У зв'язку зі створенням єдиної Концепції мовної підготовки іноземних студентів у ВНЗ України [14] необхідно розробити науково-

методичні засади побудови єдиного вступного абітурієнт-тесту для виявлення рівня володіння іноземцями мовою навчання. Характеристики рівнів навченості та завдання щодо засвоєння іноземцями мови навчання сформульовано в роботах сучасних методистів [5; 7; 13; 15] і навчальних програмах [10; 12]. Однак для іноземців, які вступають до ВНЗ, не визначено комунікативно та діяльнісно достатній набір складових рівня навченості, що відповідає сучасним методичним вимогам та освітнім завданням.

У зв'язку з цим **актуальною** є проблема уточнення поняття *рівень володіння мовою навчання* для іноземних абітурієнтів і студентів немовних спеціальностей, що стане підґрунтям розробки методичних засад створення вступних і поточних контрольних матеріалів для виявлення відповідності навченості студента характеристикам певного рівня. Вирішення цієї проблеми дозволить іноземцям брати повноцінну участь у навчальному процесі.

Метою статті вважаємо розробку структури вступного тесту для іноземних абітурієнтів немовних спеціальностей відповідно до структури і рівня сформованості комунікативної компетенції зазначеного контингенту.

Рівень володіння характеризує ступінь успіху, що досягнуто студентом у засвоєнні мови, рівень проявляється в параметрах комунікативної компетенції та компетентності, тобто здатності користуватися мовою як засобом спілкування [1]. Варто відзначити, що в сучасних умовах зменшується зв'язок рівня навчованості з термінами його досягнення. Початок такого підходу покладено Європейськими рекомендаціями з мовної освіти [5].

Спробуємо з'ясувати основні характеристики рівня володіння іноземними абітурієнтами-нефілологами мовою навчання. Для цього в попередніх публікаціях [18] нами було виявлено складові комунікативної компетенції, бо необхідний і достатній набір таких складових є найбільш ефективною моделлю мовної підготовки [8].

Найчастіше основою систем тестування на рівень володіння російською мовою як іноземною стає спрощена мінімізована структура комунікативної компетенції, а саме її мовна, мовленнєва (дискурсивна), предметна, прагматична, соціокультурна складові. Основна проблема інтерпретації терміна *комунікативна компетенція*, на думку науковців, полягає в тому, що всі складові

цього методичного конструкту не є комплексними і системними, часто повторюють одна одну [3]. А крім того, наведений вище список складових не вичерпує всіх завдань, що стосуються забезпечення готовності іноземця до навчання у ВНЗ.

Основною ситуацією спілкування іноземних студентів, що відображає їхні головні життєві потреби, є здобуття вищої освіти. Крім завдань навчання, спілкування в навчально-професійній сфері, засвоєння основ наук, існують проблеми забезпечення потреб студентського життя в чужій країні, а саме організаційні, побутові, правові, а також такі, які ми назвемо *академічними* (орієнтація в організації і структурі навчального процесу, міжособистісному спілкуванні з його суб'єктами тощо). Студент має бути мінімально достатньо адаптованим до вимог українського вищого навчального закладу вже на момент вступу до нього. На жаль, навіть після закінчення підготовчого факультету в перші місяці навчання у ВНЗ студенти опиняються у стресовій ситуації. Тому ми бачимо своє завдання у визначенні академічних комунікативних потреб студентів першого курсу, і, відповідно до них, *академічної складової* комунікативної компетенції іноземних абітурієнтів і студентів.

Аналіз публікацій, присвячених сутності та структурі комунікативної компетенції [3; 6; 8], свідчить про необхідність визначення корпусу компетенцій, що забезпечує ту чи іншу професійну сферу. На порядку денному – розробка компетентнісного портрету, наприклад, студента-філолога, лікаря, журналіста тощо [16: 300]. Виявлення комунікативних потреб іноземців, що вступають до українських ВНЗ, а також набору відповідних компетенцій дозволить описати *компетентнісний портрет іноземного абітурієнта*. Нас цікавитиме конкретна цільова група, а саме іноземці, що обрали своїм майбутнім фахом одну з нефілологічних (немовних) спеціальностей.

Для перевірки готовності іноземця до навчання у ВНЗ на основі та відповідно до компетентнісного портрету має бути створений вступний тест.

Структуру такого тесту слід розробляти, з нашої точки зору, відповідно до наступних вимог і завдань.

У методичній літературі, що присвячена проблемам організації навчання на підготовчих факультетах, міститься визначення мети

довузівської підготовки. Це три основні складові: *володіння мовою* в обсязі, що забезпечує можливість здійснювати навчальну діяльність мовою навчання (в нашому випадку – російською) і спілкуватись у соціально-культурній сфері, *володіння системою предметних знань*, необхідних для продовження навчання у ВНЗ, а також *психологічна готовність* до навчальної діяльності в умовах нового для студента соціально-культурного середовища [7]. Така психологічна готовність може ґрунтуватись саме на оволодінні академічною складовою комунікативної компетенції.

Отже, з нашої точки зору, вступний тест з російської мови для іноземних абітурієнтів має складатись із трьох частин: *міжвузівської*, єдиної для іноземців всіх нефілологічних спеціальностей, що міститиме лінгвістичні та загальнонавчальні [18] параметри вимог до володіння мовою, *регіональної*, що відображатиме вимоги до вмінь спілкування відповідно до особливостей соціокультурної ситуації в регіоні, де навчатиметься іноземець. І не менш важливою є *академічна* складова, що визначатиме готовність до спілкування під час навчання у конкретному ВНЗ.

Міжвузівська складова (її структура і наповнення) має бути розроблена відповідно до Концепції мовної підготовки іноземців [14] і програм початкового етапу навчання [10] для іноземних абітурієнтів усіх ВНЗ України нефілологічного профілю.

Згідно запропонованого принципу побудови вступного тесту він може складатись з ієрархії *субтестів*.

Можна вважати методичною аксіомою, що за допомогою субтестів необхідно перевірити рівень сформованості навичок у всіх аспектах мови (фонетика, лексика, граматики), а також володіння вміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі відповідно до мовної, мовленнєвої (дискурсивної), предметної, прагматичної, соціокультурної складових комунікативної компетенції. Крім того, необхідно перевірити наявність і рівень сформованості її стратегічної, загальнонавчальної та академічної складових [18].

Потрібно створити гнучкий алгоритм поєднання названих вимог, ураховуючи також класичний методичний принцип взаємопов'язаного функціонування та навчання видів мовленнєвої діяльності й аспектів мови.

Шляхом вивчення науково-методичної літератури [2; 9] й анкетування викладачів російської мови та спеціальних дисциплін нами виявлено найбільш актуальні комунікативні ситуації, що визначають комунікативні потреби іноземців у навчально-професійній сфері спілкування. Наводимо перелік основних ситуацій, запропонованих нами для оцінки викладачами: 1) аудіювання та скорочений запис лекцій зі спеціальності, 2) розшифрування конспектів лекцій, 3) відповіді на питання викладачів під час практичних і лабораторних занять, 4) підготовка до семінарських занять із використанням спеціальної літератури і конспектів лекцій, 5) участь у семінарах, дискусіях, 6) конспектування письмових текстів зі спеціальності, 7) виділення основної інформації, визначення функціонально-комунікативних блоків тексту, 8) вміння ставити запитання, 9) спілкування у студентській групі з навчальних питань, 10) написання та захист курсової роботи. Останню ситуацію більшість викладачів вважають факультативною для 1 курсу.

Викладачами спеціальних дисциплін запропоновано додатковий список ситуацій: 1) розуміння та здатність з'ясувати розклад занять; 2) спілкування зі співробітниками деканату та кафедр із питань організації навчального процесу; 3) здатність повідомити про нерозуміння, уточнювати; 4) здатність погоджуватись / не погоджуватись; 5) уміння самостійно організувати свою навчальну діяльність.

Аналізуючи наведений перелік із точки зору відповідності ситуацій до складових вступного тесту, приходимо до висновку, що вони належать до міжвузівської та академічної складових, отже, мають бути перевірені під час тестування всіх категорій абітурієнтів (що вступають до ВНЗ після підготовчого факультету або без нього).

Спробуємо поєднати наведені вимоги з необхідністю перевірки рівня володіння аспектами мови та видами мовленнєвої діяльності.

Вступний тест має складатись із субтестів [11] з лексики та граматики, читання, аудіювання, говоріння, письма. Розподілення субтестів за складовими тесту з використанням комбінованих мовленнєвих актів [17] може бути таким:

– до міжвузівської складової слід віднести субтест “лексика, грамика” на загальномовному лексичному матеріалі;

– до регіональної складової – субтест “читання – письмо” на матеріалі соціокультурної сфери спілкування;

– до академічної складової – субтест “аудіювання – говоріння” на матеріалі ситуацій, виділених викладачами спеціальних дисциплін.

Актуальними напрямками подальших методичних досліджень вважаємо уточнення співвідношення видів мовленнєвої діяльності та складових комунікативної компетенції у структурі вступного тесту та його наповнення відповідно до спеціальності студентів, що проходять вступне тестування.

ЛІТУРАТУРА

1. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М. : ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Васильева Т.В. Учет реальных коммуникативных потребностей студентов-иностранцев инженерного профиля в процессе обучения русскому языку / Т.В. Васильева // Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ. Доклады и сообщения российских ученых. – Братислава, 1999. – М., 1999. – С. 84–86.
3. Васильева Т.В. Еще раз о коммуникативной компетенции / Т.В. Васильева, Г.М. Левина, О.А. Ускова // Рус. язык за рубежом, 2012, № 4. – С. 17–23.
4. Добрянський І. Іноземні студенти у вищій освіті України та Росії: стан, тенденції, перспективи (порівняльний аналіз) / І. Добрянський, О. Наумець // Вища школа. – 2012. – № 7. – С. 7–18.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання докт. пед наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Изаренков Д.И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д.И. Изаренков // Рус. яз. за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.
7. Капитонова Т.И. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки / Т.И. Капитонова, Л.В. Московкин. – СПб. : Златоуст, 2006. – 272 с.
8. Лайкова М.И. Содержание коммуникативной компетенции иностранцев при использовании русского языка в сфере международного туристского бизнеса : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (русский язык как иностранный)” / М.И. Лайкова. – М., 2009. – 25 с.
9. Митрофанова О.Д. Нефилологическая аудитория как субъект учебного процесса и объект лингводидактического воздействия /

- О.Д. Митрофанова // От слова к делу : сб. докл. / X Конгресс МАПРЯЛ (Санкт-Петербург – 2003). – М. : Гос. ИРЯ им. А.С. Пушкина, 2003. – С. 203–212.
10. Навчальні плани та програми: (довузівська підготовка іноземних громадян). – Ч. 2: Фізика. Хімія. Математика. Основи інформатики та обчисл. техніки. Історія України. Російська мова. Українська і зарубіжна література. Основи психології. Образотворче мистецтво / Уклад. : Б.М. Андрущенко, Ю.М. Іваненко, Ю.О. Колтаков [та ін.]. – К. : ІВЦ “Вид-во “Політехніка”, 2005. – 73 с.
  11. Типовой тест по русскому языку как иностранному: Первый сертификационный уровень. Общее владение. Второй вариант / [Н.П. Андрушина, М.М. Битехтина, Т. Е. Владимировна и др.]. – М.–СПб. : Златоуст, 2006. – 80 с.
  12. Тростинская О.Н. Программа по русскому языку для иностранных студентов-нефилологов : учеб.-метод. комплекс / О.Н. Тростинская, Т.Н. Алексеенко, Е.В. Копылова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 88 с.
  13. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения в русле современной образовательной парадигмы. Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины / Н.И. Ушакова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 263 с.
  14. Ушакова Н.І. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н.І. Ушакова, В.В. Дубічинський, О.М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти : зб. наук. праць. Вип. 19. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 136–146.
  15. Фарисенкова Л.В. Уровни коммуникативной компетенции в теории и на практике / Л.В. Фарисенкова. – М. : Изд-во “Гуманитарий” Академии гуманитарных исследований, 2000. – 268 с.
  16. Фарисенкова Л.В. О формировании компетентностного подхода к обучению русскому языку иностранцев / Л.В. Фарисенкова // Русский язык и литература во времени и пространстве : сб. науч. ст. и докл. К 45-летию Государственного института русского языка имени А.С. Пушкина ; сост. В.В. Молчановский. – М., 2011. – С. 295–300.
  17. Хейлік В.Д. Формування вмінь логіко-сміслової компресії та запису тексту російською мовою навчальної лекції за фахом в іноземних студентів медичного університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (російська мова)” / В.Д. Хейлік. – Херсон, 2011. – 23 с.
  18. Шульга І. М. Загальнонавчальні вміння в структурі комунікативної компетенції іноземних абітурієнтів українських ВНЗ / І.М. Шульга // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти : зб. наук. праць. Вип. 21. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 176–184.